

“BULAQ” - 50

39 yaşlı referat

(“Bu gün dünəndən başlayır” silsiləsindən)

Intiqam Mehdizadə

(Bu referat 1980-ci ildə Moskva-da SSRİ DövətTeleviziya və Radio Verilişləri Komitəsi nəzdində fəaliyyət göstərən üç aylıq ixtisasartırma kurslarının tamamında - noyabr ayında qələmə alınıb.)

Özünün zengin adət eneneləriyle məşhur olan Azərbaycan xalqı arzu və isteklərini, hiss və heyecanlarını müxtəlif vasitərlə bədii sənətlərin bütün növlərində ifade etməyə can atıb. Əsrlərin şahidi olmuş "Dədə Qorqud" dastanı, "Koroğlu" eposu, "Leyli və Məcnun" poeması, yüksək sənətkarlıq nümunəsi olan xalçalar, zərgərlik eşyaları, Qız qalası kimi onlarla memarlıq abidələri buna canlı sübutdur.

1926-ci ildə yaradılan Azərbaycan radiosu öz fəaliyyəti boyu daim xalq yaradıcılığına xüsusi diqqətlə yanaşmış, bu tükənməz irdən maksimum faydalanaşmağa çalışmışdır. Bununla belə radiomuzun xalq yaradıcılığına həsr olunan verilişləri uzun illər sistemsiz halda efirə çıxmış, ardıcıl olmamış, bu üzdən də məxsusi dinləyici auditoriyası qazanmamışdı. Artıq xalq yaradıcılığı sahəsində az-çox təcrübəsi olan radionun Ədəbi dram verilişləri redaksiyası Komitə rəhbərliyi ilə məsləhətşəmələrdən sonra nəhayət ki, İncəsənət və radio teatrı şöbəsi nəzdində bele bir veriliş yaratmağa nail oldu. 1969 - cu ılın dekabrında efirə çıxan "Xalq yaradıcılığı. Bulaq" verilişi beləcə ərsəyə gəldi. Bu programı hazırlayanlar əsasən kəndlərimizdən çıxmış, el-ağz ədəbiyyatına bələd olan istedadlı yaradıcı simalar - jurnalistlər, filoloqlar, yazıçılarılar. Odur ki, verilişin ilk sayıları geniş dinləyici auditoriyası tərefindən böyük coşquyla qarşılandı. Radionun tərixində ilk dəfə olaraq redaksiyanın ünvanına misli görünməmiş miqdarda məktublar axını başladı. Yazarlar kolxozçular, fəhlələr, tələbələr, yüksək çinli məmurlar, evdar qadınlar, alimlərdilər. Onların hər birisi 30 dəqiqəlik verilişdən duydugları həzədən yaxır, onu hazırlayanlara, xüsusilə də aparıcılarına - Xalq artisti Mehluqə Sadixovayla Əməkdar artist Səməndər Rzayevə minnətdarlıqlarını biddirildilər. Təsadüfi deyil ki, 1973 - cü ildə veriliş hazırlayanların bir qrupu Azərbaycan Jurnalistlər İttifaqının "Qızıl qələm" mükafatına layiq görülürdülər.

10 ildən bəri hər bazar günü saat 19.30 - da efirə cıxan "Bulaq" in digər radio verilişlərindən fərqli cəhətləri hansıları ki, televiziya ekranlarında yayımlanan programların ciddi basqısi altında duruş getirdi, radionun az qalaitməkdə olan şöhrətini birdən birə özünə qaytarlığı ? Bu referatda mən "Bulaq" verilişi vasitəsiylə Azərbaycan xalq yaradıcılığı nümunələrinin təbliğindən, programın hazırlanma prosesindən, milli radiomuzun Ədəbi dram verilişləri redaksiyasının bu sahədəki təcrübəsindən bəhs edəcəyim.

Geldiyim nəticəyə görə verilişin
uğur qazanmasının əsas səbəbi onun
üç prinsipə ciddi rəayət etməsiydi ;
canlı xalq danışq dilinə güclü meyilə,
ən populyar xaq müsiqilərindən möv-
zuya uyğun olaraq yerli yerində istifa-
də etməsinə, bir de aparıcıların oxu-
duqları mətnə mehərəti yaradıcı mü-
nasibətinə.Başqa komponentlərdən
də danışmaq olar.Məsələn mətn
müəlliflərinin çağdaş Azərbaycan
gənci, eyni zamanda ahl - aşısaqqal-
la, ağbirçək nənələrlə eyni dərəcədə
dil tapıb ünsiyyət qurmalarından, veri-
lişin mövzusuna, qayə və məramına
əvvəldən axıracan rəayət eləmlərinin
dən, folklor incilərinin həssaslıqla top-
lanıllıb ustalıqla ipə - sapa düzənlə-
rindən, dövrə, günlə bağlı şəhərlər ve-
rib sərtləndirə himalarından

Azerbaycan xalqı musiqiye bir də poeziyaya meyillidir. Mürük sözü, gözəl səsle söylenən şeiri sevir, şən, şux, orijinal lətifələrə ürəkdən gülür, yeri gələndə özü də yeni lətifələr icad əleyir. Kədər də yad deyil ona. Əsrlər-lə yadelli işğalçıların zülmünə məruz qalmış bu xalqın övladları ağlamağı, başqasının dərdinə ortaq olmağı da bacarır. Odur ki, ovqatının hər anında dilə gətirmək üçün saysız hesabsız bayatılar yaradıb. Yeddi hecalıq, dörd misradan ibaret bu bayatılar bütün Şərqi ellərində adnandı. Hətta rus xalqı qədər Azerbaycanlıların da sevimli şairi olan Sergey Yesenin vaxtile bir müddət Bakıda yaşayarkən bayatıları-mızın əsiri olduğunu söylemişdir. Hətta bəzi bayatılarımızı tərcümə edib rusların çastuskaları ahəngiyle sehnəden oxuyarmış. Bu bayatını isə o da-ba tez - tez tekrarlavarmış:

verirdi. Süjetlərinə əsasən eposlardan, dastanlardan parçalar səsləndirir, aşiq yaradıcılığından danışır, bəyatılara yer verir, adət - ənələrdən bəhs edirdi. Əlbəttə bunların da özgəzəlliyi vardı. Digəlkilə aralarında rabi-tə, kompozisiya tamlığı olmurdur. Üstəlik də bu zəngin xəzinədən sui istifadə etməmək, onun ne zamansa tükcəne biləcəyi barədə fikirləşməyə dəyərəndi. Yəni xəzinə tükənəndən, təkərənciliqliq baş alıb gedəndən sonra "Bu laq" neyləmeli, hansı mövzulara üz tutmalıydı? Verilişin güclü dinişəyiciliğinin yalnız bir - iki sahəsini işıqlandırmaqla kifayətlənmək tərəfimizdən qəbahət sayılmazdım? Bəs xalqın zaman - zamın yarınib bəhrələndi

Ya vlyublyon eşşo raz
Naley pyom eşşo raz
Proşli dni, i jızn proşyol
Molodoy ne stanem eşşo raz

Bax, bu kədərlı, sevincli bayatılan hər dəfə "Bulaq" verilişinin bəzəyi olurdu. Çox keçmədi ki, program qeyri adı bir sürprizlə qarşılaşdı - verilişin ünvanına yüzlərlə, minlərlə dinleyici məktubları, məktublardasa saysız hesabsız bayatılar axışib gəldi. Doğrudur, bunların arasında o vaxtacan bize məlum olanları da vardi. Ancaq eksəriyyəti təzə idi, xalq arasından toplanmışdı və zaman - zaman nəşr olunan folklor topularında təsadüf edilməmişdi. Özümüzün də xəberimiz olmadan möhtəşəm xəzinəyə sahib olmuşduq. Sonra biz həmin bayatıları Elmlər Akademiyasının elaqədar şöbəsinə verdik ki, elmi nəşrlərində dərc eləsinlər. Şöbenin əmkadaları bu tapıntıımızdan heyrət gəlir, biza deyirdilər ki, hər il filan qədər xərc - xuracatla bölgələrə ekspedisiyalar göndəririk ki, heç olmazsa beş - on dənə bayati tapıb üzə çıxaralar. Amma nə xoş ki, bayatılar özləri öz ayağıyla redaksiyanıza axışib gelir. Bəs siz buna necə nail olursunuz? Yəqin burda sizin təşkilatlılıq bacarığınız köməyinizə gelir, elemi? Deyirdik bu öz yerində, amma bu işdə təkcə təşkilatlılıq bacarığı yox, həm de verilişin mətələrini qələmə alan istedadlı müəlliflərin, onların coxlarından seçilən qeyri adı, həm də xalq ruhuylu həmahəng olan yazı əslublarının rölu var.

1973-cü ilden bu çağacan verilişə redaktorluq elədiyim illər ərzində özümün təbib üzə çıxardığım müəlliflər qrupu olub. Onları işə cəlb eləmək üçün çox fikirləşmiş, gələcəkdə etdiyim seçimlərin xəcalətin çəkməyim deyə onlarla davamlı səhəbetlər etmiş, diküssiyalar aparmışam. Çox sağ olsunlar ki, verilişin məqsəd və mahiyətini düzgün qavradılar. Bu gün çox

yerde bizləri "Bulaqlılar" adlandırırlar. Doğrudur, müxtəlif səbəblər ucba-tından verilişin zəif sayılarına da təsa-düf edilib. Bele vaxtlarda bəzi daimi dinləyicilərimizin şikayətləriyle də üzleşmişik. Amma tezliklə veriliş sehv-lərini düzəltmiş, şöhrətini səngiməyə qoymamış, müəlliflərlə iş qaydasına düşmüsdür.

"Bulaq" çox zərif, həm də dəymə-düşər programdır. Ən çox da ona görə ki, dinləyicilərlə six əlaqədədir. Burda yüksək jurnalist dəqiqliyi, ehtiyatkarlığı tələb olunur. Xırda bir əyinti, veriliş qayesinin eksine olan bir sujet saxta səslənə biler və təbii ki, dinləyici narazılığına getirib çıxarar. Narazılığınsa sonucu dinləyicinin radio kanalını dəyişib başqa verilişlər sorağına düşməsidir. Bununla belə müeyyən döndlərdə biz risqə getməkdən də çəkinmədik. Belə ki, "Bulaq" fəaliyyətə başladığı dövrdən ancaq xalqımızın folklor yaradıcılığına, onun saz -

Hazırda redaksiya bu verilişin gelecek perspektivleri barədə fikirləşmə tədbirlər planı hazırlanır. Bunlardan biri haqqında danışmaq istərdim.

Buradan belə bir nəticəyə gəlmək olar:

1. Janrından asılı olmayaraq bütün radio programları xalqın üreyindən xəbər verməlidir. Bütün bir məsəl var, deyir, xalqın gözü tərəzidir. Bəli o, hər şeyi layiqincə qiymətləndirir. Əyər radio verilişi xalq arasında müsbət mənada eks-səda doğurmursa deməli o hardasa dinləyiciyə yaddır, ona çatmır. Bu məqamda müəllif bunun səbəbini özündə axtamalıdır. Ya tapmalı, ya da verilişdən imtina etmelidir.

2. Bütün verilişler, hətta elmi publisistik programlar belə mənsub oidor-ğu xalqın gündəlik işlək dilində yarınlanmalıdır. Jurnalist çalışmalıdır ki, onun hər bir cümləsi dinləyici yadaşında ayrı ayrılıqda yaşamaq hüququ qazansın. Özünün oynaqlığı, yiğincılığı, obrazlılığı ilə

3. Veriliş boyu istifadə olunan müsiqi parçaları təqdim olunan mətnlə üzvi surətə bağlı olmalıdır.

4. Hər bir verilişin öz rəngi, obrazı, mətnə uyğun ovqatı olmalıdır. Bu komponentlər ilk növbədə özünü aparıcıların səsində bürüza vermelidir. "Bulaq" verilişində olduğu kimi. Buradakı aparıcıların biri müdrük, çoxbilmiş bir ağsaqqal, digəri həlim, şirin dilli, ev canlı, ailə canlı, dünya görmüş ağbicek nənədir. Və sanki onlar qabaqlarındakı mətni üzündən oxumur, elecə üzbezüz bardaş qurubanı söhbət edirlər. Onçu da deyib danışdıqları məmənunuqla qəbul edilir. Çünkü xalqın ağıllı, nəsihetamız sözə hemişə ehtiyacı var. Bəlkə də buna görədir ki, verilişin ünvanına gələn məktublar adətən bu sözlələ başlayır: "Salam, ay Bulaq dədə, xoş gördük, ay Bulaq nənə."

5. Hər verilişin auditoriyasının yüksək mənada tərbiyə olunması barədə düşünmək lazımdır. Buna görə hər bir radio verilişinin ali məqsədi, zəngin, kəsərli söz ehtiyatı olmalıdır. Bizim "Bulaq" kimi. Artıq 10 - cu ildir ki, hər bazar günü 19.30 - da efirə çıxır və hər dəfəsində dinləyicilər tərəfindən təzə veriliş təki qəbul edilir. Auditoriyanın genişliyi, dinləyici sevgisi yaradıcı heyyət üçün əsl xoşbəxtlikdir. Amma bu xoşbəxtlikdən məst olma- maq gərəkir. Unutmaq olmaz ki, qo- caman radionun televiziya və kino kimi iki qəddar düşməni var. Radio efirinə sizan hər xirdaca nöqsan onun efir taleyiñə böyük zərbə ola bilər. "Bulaq" in ömrü dinləyici sayığisın- dan, folklor incilərinin zənginliyi baxı- mından nə qədər asılıdırsa on xusu- si bir qayğıyla, incəliklə hazırlayıb meydana çıxaranların məhəbbət və ehtiramının böyüklüyündən, uzun ömürlüyündən də çox asılıdır. Nə yax- şı ki, ulu Yradan bu məhəbbət və ehtiramı onlardan esirgəməyib.

P.S. Sonda bir daha qeyd etməyi lazımlı bildim ki, bu referatı 1980-ci ildə Moskvada SSRİ Dövlət Televiziya və Radio Verilişləri Komitəsində fəaliyyət göstərən üç aylıq ixtisas artırma kurslarında oxuyarkən yazmışam. Sonra həmin il Bakıdan mənimlə birgə paytaxta gəlib operator kurslarında təhsil alan həmkarım İslam Quliyev onu ruscaya çevirdi. Jurnalistlər kursunun rəhbəri Qaymakova, eləcə də Şabalovkada bizimlə məşğul olan digər görkəmli teleradio əməkdaşları bu işimə yüksək qiymət vermiş, ünvanımı xoş sözlər söyləmişlər. Onları ən çox maraqlandırırsanı bir verilişin 10 ildən çox efirdən düşməməsi faktı olmuşdu. Görəsən onlar bu günlərimizdə də sərhədsiz efir məkanında qəddi - qaməti düz, alnı açıq, üzü ağ cövən eləyən 50 yaşı "Bulaq"ımızın varlığından xəbər tutsalar reaksiyaları necə olar?

yi digər bədii dəyərlər, o dəyərlərin bugünü, sabahı necə olsun? Bədii zövqün zənginləşməsində daha hansı faktorlar rol oynaya bilər, bütün bunların radio həlli nə sayaq olmalıdır? Biz cə bu sualların cavabının düzgün təpilməsindən "Bulaq" in sonrakı taleyi asılıydı. Odur ki, çox fikirləşmədən əvvəlcə xalq bədii sənətlərindən söz açmağı gərəkli sandıq. Xalçacılıqdən dulusçuluqdan, bədii tikmədən, zəngərlikdən, daş oyma, xəttatlılıq, ev tikmə sənətlərindən söhbətlərə yer ayırdıq. Bu söhbətler fərqli rubrikalar altında səsləndirilirdi. Burda da uğurla qazandıq. Aldığımız məktublar biri birindən maraqlıydı. Neinki Azərbaycan dan, hətta sovet respublikalarından İran, Türkiyə, Əfqanistannan belə minnətdarlıq dolu məktublar alırırdı. Xalq bədii sənətləri bareda gedən söhbətlərde də biz "Bulaq" in əsas prinsiplərinə - spesifik dilinə, müsiqə bəzəyinə, aktyorların ifa tərzinə diqqət yədirir, necə deyərlər, tutduğu yoldan sapmamasına çalışırıq. Odur ki "Bulaq" in tematikasına əlavə olunan bu yenilik neinki dinləyiciləri veriliş ətrafindan perik salmadı, eksine onların daha geniş marağınə səbəb olundu.

"Bulaq" in uzun illik təcrübəsinə daha bir misal.Qürur duyulmalı haldə ki, veriliş ümumiyyətlə Azerbaycanda dərgilenen mətbuatın da dilinə təsirini gösterdi, onun səhifələrini sxematik yazı üslubundan, quru ibarələrdən orijinalliq naminə yazılıara həpdurulan gəlmə ifadələrdən, sözlərdən təmizlədi.Bunların əvəzində jurnalıstlər "Bulaq" dan gəlmə ifadələrə, daha çox danişq dilinə uyğun cümlələrə üstündə lük verirdilər ki, bu da həmin yazıları oxunuşunu asanlaşdırır, oixucular tərəfindən rəğbətlə qarşılanırdı. Maraqlı cəhətlərdən birisi da oydu ki, diniyəci məktublarında da yeniliyə meyil atırmış, müelliflərin fikir təqdimatı xeyli sadələşir, tez hezəm olunurdu. İndi onla verilişin ünvanına göndərdikləri məktublarda gələcək dinləyicilərinə əvvəlki quru, rəsmi cümlələrlə deyil, canlı xalq danişq dilində öz tutur, müraciət edildilər. Bax, bunu "Bulaq" özünü kicik də olsa saxsı xidməti savır

Ədalət 2019 - 15 oktyabr - S 4